

UNIVERZITA KARLOVA
Fakulta tělesné výchovy a sportu

Příprava a využití psů u složek IZS

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Ing. Miloš Fiala, Ph.D.

Vypracoval:

Martin Konvalinka

Praha, duben 2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne

.....

podpis diplomanta

Evidenční list

Souhlasím se zapůjčením své bakalářské práce ke studijním účelům. Uživatel svým podpisem stvrzuje, že tuto diplomovou práci použil ke studiu a prohlašuje, že ji uvede mezi použitými prameny.

Jméno a příjmení:

Fakulta / katedra:

Datum vypůjčení:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Ing. et Mgr. Miloši Fialovi, Ph.D. za metodické vedení práce, rady a připomínky. Poděkování patří také Ing. et Mgr. Josefu Viláškovi za konzultace při tvorbě této práce. Dále děkuji všem dotazovaným psododům za věnovaný čas pro zodpovězení mých dotazů.

Abstrakt

- Název:** Příprava a využití psů u složek IZS
- Cíle:** Cílem bakalářské práce je popsání metod výcviku psa a tyto metody porovnat s dotazovanými psovody, kteří využívají psi ke služebním nebo záchranářským účelům.
- Metody:** V této práci bude využita metoda řízeného rozhovoru a jeho vyhodnocení. Dotazování budou psovodi zatupující jednotlivé složky IZS využívající psi.
- Výsledky:** Popsání metod výcviku psa ke služebním a záchranářským účelům.
- Klíčová slova:** Bezpečnost, příprava, pes, složky, využití

Abstract

Title: Preparation and usage of dogs in Integrated Rescue System (IRS)

Objectives: The goal of bachelor thesis is describe dog training methods and compare these methods with methods used by dog handlers who used their dogs for professional or rescue purposes.

Methods: In the thesis will be used structured interview with its evaluation. It will be questioned only dog handlers who represent each category of IRS

Results: There will be description of dog training methods for professional or rescue purpose.

Keywords: Safety, preparation, dog, ingredients, use

Obsah

1	Úvod.....	10
2	Teoretická východiska	11
2.1	Integrovaný záchranný systém	11
2.1.1	Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému.....	11
2.1.2	Pojem integrovaný záchranný systém.....	11
2.1.3	Struktura IZS a její úrovně.....	12
2.1.4	Hasičský záchranný sbor České republiky	12
2.1.5	Jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany.....	13
2.1.6	Poskytovatelé zdravotnické záchranné služby.....	13
2.1.7	Policie České republiky	14
2.2	Kynologie	14
2.2.1	Fylogenetický původ psa	14
2.2.2	Historie kynologie – vývoj vztahu člověka a psa	15
2.2.3	Kynologické organizace ve světě	16
2.2.4	Kynologické organizace v České republice.....	18
2.2.5	Historie využívání psů pro válečné účely	18
2.2.6	Dějiny služební kynologie na území našeho státu	20
2.2.7	Dějiny záchranné kynologie ve světě.....	21
2.2.8	Dějiny záchranné kynologie na území našeho státu	21
2.3	Kynologie ve složkách IZS	22
2.3.1	Hasičský záchranný sbor České republiky	23
2.3.2	Policie České republiky	23
2.3.3	Armáda České republiky	24
2.3.4	Celní správa České republiky	24
2.3.5	Vězeňská služba České republiky.....	25
2.3.6	Horská služba ČČK	27
2.3.7	Vodní záchranná služba ČČK.....	27
2.3.8	Svaz záchranných brigád kynologů České republiky.....	28
3	Cíle, úkoly a metody	31
3.1	Cíle.....	31

3.2	Úkoly.....	31
3.3	Metody	31
4	Praktická část	32
4.1	Výběr štěněte.....	32
4.2	Výběr psa pro výcvik	33
4.3	Výcvik psa.....	33
4.3.1	Učení.....	34
4.3.2	Vtištění.....	34
4.3.3	Habituace	35
4.3.4	Klasické podmiňování	35
4.3.5	Operativní podmiňování	35
4.3.6	Principy operativního podmiňování.....	36
4.4	Metody výcviku psa	37
4.4.1	Metoda pozitivní motivace	38
4.4.2	Kontrastní metoda.....	39
4.4.3	Metoda chuťově-dráždivá.....	40
4.4.4	Mechanická metoda	41
4.4.5	Napodobovací metoda	41
4.5	Využití psů v rámci IZS	42
4.5.1	Psovod Police ČR	42
4.5.2	Psovod ZBK Praha.....	43
4.5.3	Psovod HS ČČK	43
4.5.4	Psovod ZBK Královohradeckého kraje	44
4.5.5	Psovod Celní správy ČR.....	45
5	Výsledky	46
6	Závěr	47
7	Seznam zdrojů.....	48
7.1	Literatura:	48
7.2	Právní předpisy:	50
7.3	Elektronické zdroje:	51
8	Přílohy.....	52

Seznam zkratek

AČR	Armáda České republiky
ADBA	American Dog Breeders Association
ČKS	Český kynologický svaz
ČMKU	Českomoravská kynologická unie
ČR	Česká republika
FCI	Federation cynologique internationale
GŠ AČR	Generální štáb Armády České republiky
HS ČČK	Horská služba Českého červeného kříže
HZS ČR	Hasičský záchranný sbor České republiky
IRO	Mezinárodní organizace záchranných psů
IZS	Integrovaný záchranný systém
JPO	Jednotky požární ochrany
MU	Mimořádná událost
PČR	Policie České republiky
PZZS	Poskytovatel zdravotnické záchranné služby
SVS ČR	Státní veterinární správa České republiky
SZBK ČR	Svaz záchranných brigád kynologů České republiky
UCI	United cynologique internationale
VZS ČČK	Vodní záchranná služba Českého červeného kříže
ZBK	Záchranná brigáda kynologů
ZZS	Zdravotnická záchranná služba

1 Úvod

Dnešní doba představuje nespočet hrozeb, které nás ohrožují každý den. V našem okolí se vyskytuje spousta mimořádných událostí, jak přírodních, tak událostí způsobených lidským zaviněním. Integrovaných záchranný systém (IZS) se stal pro náš život nezbytným. Stejně tak se pes, ať už služební nebo záchranný, stal nezbytným pro IZS. Dosud nebyla vynalezena technika, která by jistě a spolehlivě nahradila našeho čtyřnohého pomocníka. Pes napomáhá k vyřešení spousty případů v těchto složkách, kde například zachraňuje lidské životy, zadržuje pachatele nebo vyhledává osoby, či předměty.

Pes domácí je už od pradávna lidským společníkem. Napomáhal člověku střežit tábory, hlídat dobytek, chránit rodinu a lovit zvěř. Postupem času začali používat psí síly i záchranní, strážní a hlídkové služby. Z vrozených vlastností psa využíváme zejména jeho obrannou reakci, čich a sluch a ze schopností fyzickou a vytrvalostní zdatnost.

Práce člověka společně se psem je složitý psychologický proces. Každý pes je jiný, tzv. jedinečný a vyžaduje individuální přístup. Práce psovoda je jak fyzicky, tak psychicky náročná, někdy i za hranicí snesitelnosti. Na druhou stranu je pes společníkem, je to věrný „parták“, který je v této profesi velmi důležitý. Proto, aby souhra psovoda a psa byla co nejdokonalejší, je zapotřebí trpělivost cvičitele, pochopení požadavků psa a k tomu precizní výcvik.

Cílem této práce je pojednání o kynologii v jednotlivých složkách IZS. Součástí je také navrzení nejdůležitějších předpokladů pro pořízení služebního psa. V práci je navržen postup výběru štěněte a výběr psa pro výcvik. Součástí práce jsou metody výcviku psa, které by se měly dodržovat pro dosažení kvalitního výsledku. V závěru práce jsou sepsány řízené rozhovory s psovody zastupujícími jednotlivé složky IZS.

2 Teoretická východiska

Teoretická část bakalářské práce je rozdělena na tři podkapitoly. V první podkapitole je vysvětlen pojem integrovaný záchranný systém a s ním související zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému, jsou vyjmenovány a popsány základní složky IZS a dále jsou vyjmenovány ostatní složky IZS. Druhá podkapitola je zaměřena na současné pojetí kynologie a na organizace spojené s chovem a výcvikem psů a dále pak na historii služební a záchranářské kynologie. Ve třetí podkapitole je uveden nynější stav kynologie ve složkách IZS.

2.1 Integrovaný záchranný systém

IZS je pojem, který byl zaveden spolu se vznikem zákona o integrovaném záchranném systému v roce 2001. Do té doby nebyl tento pojem legislativně ukotven, a nebyl tudíž ani používán. (Vilášek, Fiala, Vondrášek, 2014, str.11)

2.1.1 Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů v platném znění vymezuje základní pojmy a stanoví složky integrovaného záchranného systému a jejich působnost, stanoví působnost a pravomoc státních orgánů a orgánů státních samosprávních celků, práva a povinnosti právnických a fyzických osob při přípravě na mimořádné události a při záchranných a likvidačních pracích a při ochraně obyvatelstva před a po dobu vyhlášení stavu nebezpečí, nouzového stavu, stavu ohrožení státu a válečného stavu (tzv. krizové stavy). (Vilášek, Fiala, Vondrášek, 2014, str.11)

2.1.2 Pojem integrovaný záchranný systém

IZS se použije v přípravě na mimořádné události a při potřebě provádět současně záchranné a likvidační práce dvěma a více složkami IZS. Samotný pojem IZS chápeme jako koordinovaný postup jeho složek při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací. (Vilášek, Fiala, Vondrášek, 2014, str.11)

2.1.3 Struktura IZS a její úrovně

IZS je právně vymezený, otevřený systém koordinace a spolupráce. V zákoně o integrovaném záchranném systému jsou stanoveny základní a ostatní složky IZS, které jsou předurčeny k likvidaci mimořádných událostí, přírodních a antropogenních katastrof. IZS je součástí systému vnitřní bezpečnosti státu a podílí se na naplňování ústavního práva občanů na poskytnutí pomoci v případě ohrožení zdraví nebo života ze strany státu. (Vilášek, Fiala, Vondrášek, 2014, str.12)

2.1.3.1 Základními složkami IZS jsou:

1. Hasičský záchranný sbor České republiky,
2. jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany,
3. poskytovatelé zdravotnické záchranné služby,
4. Policie České republiky.

2.1.3.2 Ostatními složkami IZS jsou:

1. Vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil,
2. ostatní ozbrojené bezpečnostní sbory,
3. ostatní záchranné sbory,
4. orgány ochrany veřejného zdraví,
5. havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby,
6. zařazení civilní ochrany,
7. neziskové organizace a sdružení občanů, která lze využít k záchranným a likvidačním pracím.

2.1.4 Hasičský záchranný sbor České republiky

Hasičský záchranný sbor České republiky (HZS ČR) byl zřízen na základě zákona č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky (Fiala, Vilášek, 2010, str.115).

Zákon č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky byl roku 2015 nahrazen zákonem č. 320/2015 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů. Tento zákon nabyl účinnosti 1. 1. 2015. HZS ČR je jednotný

bezpečnostní sbor, jehož základním úkolem je chránit životy a zdraví obyvatel, životní prostředí, zvířata a majetek před požáry a jinými mimořádnými událostmi (MU) a krizovými situacemi. (URL₉)

HZS ČR se také podílí na zajišťování bezpečnosti České republiky plněním a organizováním úkolů požární ochrany, ochrany obyvatelstva, civilního nouzového plánování, integrovaného záchranného systému, krizového řízení a dalších úkolů, v rozsahu a za podmínek stanovených tímto zákonem a jinými právními předpisy (URL₉). Zejména zákonem č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému, zákonem č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a zákonem č. 133/1985 Sb., o požární ochraně. (Fiala, Vilášek, 2010, str.115)

2.1.5 Jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany

Jednotky požární ochrany (JPO) se řídí zákonem České národní rady č. 133/1985 Sb., o požární ochraně. Systém JPO je vybudován jako represivní i preventivní nástroj proti požárům, živelním pohromám a jiným MU. JPO mají za úkol provést likvidaci požáru, ovšem nemají za úkol učinit veškerá opatření vedoucí k likvidaci živelních pohrom a jiných MU, ale pouze opatření nutná k odstranění bezprostřední hrozby ohrožení života, zdraví, majetku a životního prostředí. (Fiala, Vilášek, 2010, str.119)

2.1.6 Poskytovatelé zdravotnické záchranné služby

Zákon č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě byl vyhlášen dne 6. listopadu 2011 a nabyl účinnost 1. dubna 2012. Tento zákon upravuje podmínky pro poskytování zdravotnické záchranné služby, práva a povinnosti poskytovatele zdravotnické záchranné služby, povinnosti poskytovatelů akutní lůžkové péče k zajištění návaznosti jimi poskytovaných zdravotních služeb na zdravotnickou záchrannou službu, podmínky pro zajištění připravenosti poskytovatele zdravotnické záchranné služby na řešení MU a krizových situací a výkon veřejné správy v oblasti zdravotnické záchranné služby. Do doby 1. dubna 2012 se zdravotnické záchranné služby řídili vyhláškou ministerstva zdravotnictví č. 434/1992 Sb., která nabyla platnosti 1. ledna 1993. (Vilášek, Fiala, Vondrášek, 2014, str.61)

2.1.7 Policie České republiky

Dne 21. června 1991 schválila Česká národní rada zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky a na jeho základě vznikla dnem 15. července 1991 Policie České republiky (PČR). PČR vznikla z dosavadních českých složek Sboru národní bezpečnosti. Dnem 1. ledna 2009 nabyl účinnosti nový zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. (Vilášek, Fiala, Vondrášek, 2014, str.48)

PČR je výkonným orgánem státní moci v oblasti bezpečnosti občanů, ochrany majetku a veřejného pořádku. PČR je centrálně řízená organizace v rezortu ministerstva vnitra a její rámcové řídicí a organizační struktury tvoří Policejní prezidium ČR, krajská ředitelství PČR (13 krajů a Praha) a územní odbory. (Vilášek, Fiala, Vondrášek, 2014, str. 48)

2.2 Kynologie

Kynologie se zabývá studiem psů jako živočišného druhu z biologického hlediska, ale tento pojem se také často používá k označení těch, kdo se psům věnují jako domácím mazlíčkům a společníkům. Termín může tedy být použit k označení seriózního vědeckého přístupu zoologů, ale stejně tak k souhrnnému označení výcvikářů a chovatelů, a v neposlední řadě také nadšenců, kteří se psům věnují na neformální úrovni zejména v psích sportech. (URL₁)

2.2.1 Fylogenetický původ psa

Pes domácí (lat. *Canis familiaris*) se dnes považuje ze všech domácích zvířat za zvíře člověku citově nejbližší. Pro silné sociální vztahy s člověkem byl pes jedním z prvních zdomácnělých zvířat. Dodnes panují mezi vědci spory o tom, jestli byl prvním domácím zvířetem pes, nebo ovce a koza. Dnes se po celém světě chová přes 400 plemen a místních rázů psů. (Šebková a kol., 2008, str.1)

Za prvního společného prapředka psovitých šelem se považuje miacis. Je společným předkem vlků, šakala a kojota. Měl chrup psovité šelmy, velikost a stavbu těla podobnou lasici. Objevil se 60 miliónů let př. n. l. a 20 miliónu let př. n. l. vyhynul. Pro společný fylogenetický původ vlků, šakala a kojota svědčí nejen společný předek, ale

mají i shodný počet chromozómů (78). Snadno se mezi sebou páří a z tohoto mezidruhového křížení dávají plodné potomstvo. Přesto je nejpravděpodobnějším prapředkem velké většiny psů vlk (v některých zeměpisných oblastech však nelze podíl šakala nebo kojota vyloučit). Z příbuzných druhů můžeme s určitostí vyloučit lišku. Ta je psům fylogeneticky mnohem vzdálenější, má odlišný počet chromozómů a se psy nedává potomstvo. (Šebková a kol., 2008, str.1)

2.2.2 Historie kynologie – vývoj vztahu člověka a psa

Vztahy mezi člověkem a psem jsou prastaré. Sblížení člověka se psem se vysvětluje tak, že se pes zdržoval poblíž lidských obydlí, živil se zbytky lidské potravy a upozorňoval člověka na případné nebezpečí. Lidé zaregistrovali tuto pomoc psa, a tak postupem času došlo k jeho zdomácnění. Člověk psa ochočil a využíval ke své práci. (Rucl, 2010, str.10)

Vzhledem k tomu, že nejstarším povoláním člověka byl lov zvěře, můžeme se domnívat, že právě lovec jako první využíval psa pro svou potřebu. Následovalo využití čichových a sluchových schopností. Pes se stal ochráncem domu a majetku, pomocníkem při lovu zvěře a postupem času se začal uplatňovat i v pastýřství. Věrnost a oddanost vytvořila velké pouto, které mezi člověkem a jiným zvířetem není. Podle změny životních podmínek člověka, se měnilo i využití psa. Proto se začaly vytvářet různé skupiny psů, lišící se vzhledem a užitkovými vlastnostmi. Člověk se snažil vybírat na svou práci takové psy, kteří měli žádanou užitkovou vlastnost, a šlechtil je k dalšímu využití. (Rucl, 2010, str.11)

V historii můžeme najít mnoho příkladů, kdy pes uctíván, vážen, ctěn a mnohdy stavěn na úroveň bohů. Při úhynu psa se držel smutek, zvíře bylo nabalzamováno a uloženo na určitém pohřebišti. Nezvyklou úctu ke psům prokazovali například v Etiopii. Zde byl korunován psí král, který se stal „poradcem“ velitele. V první české královské dynastii vlastnili velké psí smečky vládci panství. Přemyslovci byli na své psy hrdí, dávali si je darem a vážili si jejich loveckých vloh. (Rucl, 2010, str.12)

Od poloviny minulého století začala vznikat plemena. Objevují se psi čistokrevní, ti mají charakteristické znaky, vlastnosti a vzhled daného plemene. Vytvářejí se první

plemenné knihy a standardy jednotlivých plemen. Do těchto dob můžeme datovat vznik oboru kynologie. (Rucl, 2010, str.12)

2.2.3 Kynologické organizace ve světě

FCI (Federation cynologique internationale)

Organizace FCI byla založena roku 1911 v Belgii. Hlavní sídlo a ústředí sídlí v Bruselu. Organizace registruje a uznává standardy všech čistokrevných (jen FCI uznávaných) plemen psů. FCI také rámcově upravuje předpisy o řízení chovu. Každý členský stát v FCI zastupuje pouze jediná „zastřešující“ organizace. Jako „střešní“ nebo zastřešující organizace je chápána ta organizace, která jako jediná má právo zastupovat členský stát v FCI, ostatní organizace musejí jednat pouze jejím prostřednictvím. (Šebková a kol., 2008, str.25)

Dnes FCI zahrnuje 95 členů a smluvních partnerů a uznává 344 plemen psů. Každé plemeno je majetkem konkrétního státu, který si určuje ve spolupráci s vědeckými komisemi FCI a s ohledem na normy FCI podrobný popis ideálního typu plemen. (URL₂)

Tabulka 1 - Výstavní řád FCI - Rozdělení plemen psů

Skupina		Charakteristika	Zástupci
1. skupina	Ovčáčtí a Honáčtí psi	plemena původně určena k pasení stád	německý ovčák, československý vlčák, kolie, border kolie, slovenský čuvač, šiperka, švýcarský bílý ovčák, aj.
2. skupina	Pinčové a Knírači, Molosoidní a Švýcarští salašníčtí psi	byla používána k ochraně lidských obydlí nebo jako plemena bojová	dobrman, německý pinč, knírač, anglický buldog, bernský salašnický pes, německá doga, aj.
3. skupina	Teriéři	plemena lovecká, v dnešní době též společenská	erdelteriér, foxteriér, velšteriér, skotský teriér, bulteriér, aj.
4. skupina	Jezevčici	plemena lovecká; druhy se liší velikostí a srstí	standardní, trpasličí a králičí jezevčík, hladkosrstý, dlouhosrstý a drsnosrstý jezevčík
5. skupina	Špicové a primitivní plemena	tyto původní plemena jsou někdy nazývána „primitivní plemena“	sibiřský husky, samojed, grónský pes, mexický naháč, německý špic, karelský medvědí pes, aj.

6. skupina	Honiči a Barváři	plemena lovecká; charakteristické jsou dlouhé uši, vynikající čich a vytrvalost	bígl, bavorský barvář, slovenský kopov, rhodéský ridgeback, aj.
7. skupina	Ohaři	plemena lovecká; typická je jejich ušlechtilost, elegance, inteligence a výborné pracovní schopnosti	německý krátkosrstý ohař, český fousek, výmarský ohař, irský setr, anglický setr, aj.
8. skupina	Slídiči, Retrívři a vodní psi	plemena lovecká; jde o skupinu slídičů a přinašečů	labradorský retrívř, zlatý retrívř, anglický kokršpaněl, německý křepelák, aj.
9. skupina	Malí a společenští psi	plemena chovaná pro radost člověka, nikoliv pro práci	pucl, mops, francouzský buldoček, tibetský španěl, čínský chocholatý pes, aj.
10. skupina	Chrti a příbuzná plemena	plemena původně lovecká, mají výborný zrak a typická je jejich rychlost v běhu	hladkosrstí, dlouhosrstí a hrubosrstí chrti.
Národní neuznaná plemena		jedná se o neuváděnou skupinu (tzv. plemena ve vývoji)	český horský pes, chodský pes, patterdale teriér

Zdroj: (Bednář, et al., 2013, str.328)

UCI (Unuted cynologique internationale)

Pro většinu chovatelů České republiky je FCI nejvýznamnější organizací, ale jsou i jiné, mezinárodně působící organizace chovatelů psů, ve kterých se mohou sdružovat i chovatelé z ČR. Například: UCI, byla založena v Německu roku 1976, pořádá výstavy i u nás a v sousedních zemích, jenže FCI ji považuje za organizaci konkurenční a psi s rodokmenem FCI nesmějí mít v průkazu záznam od rozhodčího z výstavy UCI. Plemenná kniha potom takový průkaz původu bere jako neplatný. Plemenná kniha importované psy s průkazem původu UCI také nepřeregistruje. (Šebková a kol., 2008, str.25)

UCI je ve svém přístupu o dost demokratičtější a psy s jinými průkazy původu celkem bez problémů zapisuje a za mezinárodní uznala i plemena, která FCI zatím uznat nechce. (Šebková a kol., 2008, str.25)

ADBA (American Dog Breeders Association)

ADBA je speciální organizace s ústředím v USA, která registruje americké pitbulteriéry a vystavuje těmto psům rodokmeny. Většina pitbulteriérů z celého světa je registrována právě zde. FCI toto plemeno zaregistrovat nechtějí a nezabývají se jím. (Šebková a kol., 2008, str.25)

2.2.4 Kynologické organizace v České republice

Českomoravská kynologická unie (ČMKU)

ČMKU je od prosince 1992 střešní organizací pro vstup do FCI pro všechny další kynologické organizace v České republice. Organizace sídlí v Praze, kde má svoje ústředí, dále jsou zde i plemenné knihy a registr chovatelských stanic. ČMKU sdružuje chovatelské kluby, pořádá výstavy, školí rozhodčí pro exteriér, vede své plemenné knihy a vydává rodokmeny. (Šebková a kol., 2008, str.26)

Český kynologický svaz (ČKS)

ČKS se zabývá sportovní kynologií, školí rozhodčí pro výkon, vede plemennou knihu ČKS a vydává průkazy původu pro služební plemena. (Šebková a kol., 2008, str.26)

Klub agility ČR

Agility je sport připomínající klasický koňský parkur. Na vyhrazeném prostoru jsou umístěny překážky, které pes překonává v předem určeném pořadí. (URL₃)

Svaz záchranných brigád kynologů ČR

Svaz záchranných brigád kynologů ČR je společenskou organizací zabývající se záchrannými pracemi pomocí speciálně vycvičených psů. Jejich výcvik je zaměřován na vyhledávání živých i mrtvých osob v nejrůznějších prostředích. O svazu záchranných brigád kynologů ČR naleznete více informací v kapitole kynologie ve složkách IZS. (URL₃)

2.2.5 Historie využívání psů pro válečné účely

Historii využívání psu pro válečné účely můžeme rozdělit na dvě velká období: Období starověku a středověku a období novověku.

Starověk a středověk

První záznamy o využívání psů k vojenským účelům sahají do dob 4. tisíciletí př. n. l. do doby starověkého Egypta. Z této doby byly na území starého Egypta nalezeny malby, kde psi stojí po boku egyptských bojovníků. Zmínění psů nacházíme i u Homéra, který připomíná, jakou službu vykonali psi pro Odyssea. (Hartl, 1986, str.4)

Z historických dokumentů se dále dozvídáme o použití psů v konkrétních bitvách. Jedna ze zpráv uvádí, že když obyvatelé města Magnesia vytáhli do boje proti Athéňanům, měl každý jezdec svého otroka a psa. Boj začal vypuštěním psů proti nepříteli a ti pak napadali zuřivě každého, kdo jim stál v cestě. Brzy vznikl v nepřátelském vojsku zmatek. Koně se plašili a bojové šiky nepřítelů byly narušeny. Pak předstoupili otroci a házeli proti nepříteli oštěpy a kameny. Když psi a otroci vykonali své dílo, provedli třetí nápor bojovníci Magnésie a zvítězili. (Hartl, 1986, str.4)

Přípravu a využití válečných psů řídila i řecká, perská, ale také i římská vojska. Zpočátku neprocházeli váleční psi žádným speciálním výcvikem, ale byli pouze vybíráni ze psů, kteří byli útoční a nebáli se nepřítelů. Veškerá příprava na boj spočívala v jejich dobrém krmení a dráždění cizí osobou. (Hartl, 1986, str.9)

Novověk

Rozšířením střelných zbraní v novověkých armádách ustupuje do pozadí význam válečných psů. V té době se začíná používat psů ke střežení hradeb měst a hradů. Rovněž při střežení hranic se stále více strážce objevuje se psem. (Hartl, 1986, str.6)

V Evropě býval dříve název „psovod“ hanlivé označení. Význam důležitosti psů dal najevo Napoleon Bonaparte v době napoleonských válek. Napoleon nařídil povinné odvody psů pro potřeby vojsk. Psi byli cvičeni a používáni ke střežení pevností a vojenských táborů a k vyhledávání raněných. (Hartl, 1986, str.7)

V Německu začali psy používat k vojenským účelům v roce 1884. Psi byli připravováni hlavně ke službě strážní, sanitní, hlídkové a spojovací. Ve válce v letech 1914 – 1918 měla německá armáda kolem 30 000 dobře vycvičených psů. Německé velení zabavilo v Belgii a severních částech Francie všechny vhodné psy pro válečné účely a zřídilo pro ně v Německu řadu psinců. (Rucl, 2010, str.15)

Ve Francii, Anglii a jiných zemích bylo ve vojenských útvech nepatrné množství psů. V roce 1914 měla Belgie ve své armádě 250 služebních psů, Anglie 100 a Francie pouze několik. Úspěšné použití psů ve válce však vyvolalo u francouzské a anglické armády potřebu vybavit se větším počtem služebních psů. (Rucl, 2010, str.17)

Psi vykonávali strážní službu, ale také službu pátrací, stopovali a zadržovali osoby, které se snažily překročit hranice. Přirozené schopnosti psa – dobrý čich, ostrý sluch, fyzická zdatnost, závislost na člověku a vysoce vyvinutý nervový systém, umožňují u psa vypěstovat návyky nutné pro vykonávání té či oné služby. Psů se používalo ke stopování zločinců, k ochraně majetku a života, k obraně a ochraně člověka, k tahu, nošení nákladů, v dopravě, ke hlídání stád, k podávání zpráv a k dalším účelům. (Rucl, 2010, str.17)

2.2.6 Dějiny služební kynologie na území našeho státu

Samotné počátky využití psovodů se psy ve službě mají kořeny až v období habsburské monarchie. Již našim předkům střežícím státní hranice byly dobře známy přednosti psa doprovázejícího svého pána při výkonu jeho strážní služby. V těchto souvislostech začaly také armády v průběhu 19. století využívat schopnosti psů ve strážní službě či k vyhledávání zraněných a zemřelých vojáků na bojišti. Dále byli psi používáni k pronásledování uprchlých osob nebo jako poslové v místech, do kterých nebylo možné vyslat člověka. (Rucl, 2010, str.26)

V rozvoji kynologie v četnické a policejní službě bránila metodická příručka Poučení o službě pro zemské četnictvo vydaná roku 1851, konkrétně Hlava I. Poučení všeobecné, jež zakazovalo četníkům mimo jiné, vodit s sebou psy. Důvodem byla snaha vyhnout se špatnému posuzování či posměchu ze strany obyvatelstva. (Rucl, 2010, str.26)

I přes odpor státních úřadů, rakouský vyšetřující soudce dr. Hans Gross, profesor trestního práva na německé univerzitě v Praze a ve Štýrském Hradci a zakladatel rakouské kriminalistické školy, a také autor Příručky pro vyšetřující soudce, vydané v roce 1895, velmi výstižně popisuje, že dobře vycvičený pes, doprovázející četníka při výkonu služby, byl by pro něho výbornou pomůckou. (Rucl, 2010, str.26)

Jedním z prvních zakladatelů četnické kynologie na území našeho státu a průkopníkem při využívání německého ovčáka k pátrání po tzv. horké stopě byl český četnický rytmistr Theodor Rotter. Počátkem roku 1909 byli zásluhou Theodora Rottera zakoupeni dva ovčáčtí psi pro výcvik. Výcviku se ujal sám zmiňovaný Theodor Rotter. Souběžně téhož roku byl v Praze založen psinec „Praga“, který byl zaměřen na speciální

a racionální chov čistokrevných policejních psů. Majitelem psince byl obvodní policejní inspektor Václav Matoušek. (Rucl, 2010, str.31)

Trvalo ještě několik let, než se služební kynologie dostala do současné podoby, ale základní kámen této disciplíny byl položen. Vývoj dále prošel několika změnami jak z právního hlediska, tak z hlediska výcvikového.

2.2.7 Dějiny záchranné kynologie ve světě

V březnu roku 1965 zasáhlo chilské území mohutné zemětřesení. Během pouhých 87 sekund přestalo existovat hornické městečko El Cobre. Domy horníků z rudných dolů se rozpadly na prach. Následkem zemětřesení došlo k protržení přehrad u Valpareisa a následnému zalití městečka. Voda společně s prachem vytvořily několikametrovou vrstvu mazlavého bláta, ve které zůstaly pohřbeny stovky lidí. (URL₄)

V Holandsku v roce 1961 byla na popud českého emigranta J. R. Tomana utvořena první mezinárodní brigáda záchranných psů. Tento specializovaný oddíl psovodů si vtiskl hned od začátku do štítu heslo „Ve jménu člověka“. Šéf této záchranné brigády psů Rudolf Toman se vydal ihned letecky do Chile, aby tam se svým německým ovčákem Dorem pomáhal najít oběti. (URL₄)

Zanedlouho světem prolétla zpráva, že v El Cobre pracuje fantastický pes Doro, který si zaslouží přívlastek Detektor. Doro Detektor určoval místa zavalených nešťastníků až do hloubky osmi metrů. Všichni, kteří se na záchranných pracích podíleli, obdivovali jeho neuvěřitelnou spolehlivost. Nebylo tedy ani divu, že když pes Doro skončil, udělila chilská vláda tomuto psovi jedno z nejvyšších státních vyznamenání – Kříž za zásluhy. (URL₄)

2.2.8 Dějiny záchranné kynologie na území našeho státu

Pod vlivem chilských událostí začaly na mnoha místech bývalého Československa pokusy o založení brigád záchranných psů. Vytvořit oficiální a všestranně vybavenou brigádu se podařilo pouze v Příbrami, kde vznikla 2. května 1968 1. čs. brigáda záchranných psů jako státní projekt Základny rozvoje uranového průmyslu Příbram. Byla ustanovena pro potřeby této instituce na jeden rok jako tematický úkol řešení

ochrany horníků uranových dolů. Po splnění vypsání ročního tematického úkolu byla činnost této první brigády prověřena na zkouškách záchranných prací v Holandsku, vyhodnocena vedením rudných dolů a její existence byla ukončena. Byly však položeny základy české záchranné kynologie. (URL₄)

2.3 Kynologie ve složkách IZS

V IZS jsou psi rozděleni do dvou kategorií:

1. Psi všestranní:
 - hlídkoví,
 - pátrací.
2. Psi - specialisté:
 - vyhledávání omamných a psychotropních látek,
 - vyhledávání výbušnin a nástražných výbušných systémů,
 - vyhledávání mrtvol, lidských pozůstatků,
 - využití psů na metodu pachové identifikace. (URL₈)

Psi všestranní se využívají hlavně u Policie ČR, ale také i u Armády ČR, vězeňské služby a celní správy. U psů hlídkových je kladen větší důraz na obranné činnosti, především na razantní zákroky proti pachateli, likvidaci výtržností a na průzkumy objektů. I pes hlídkový musí zvládat pachové činnosti ve frekvenci i terénu. Na psy pátrací jsou kladeny vysoké nároky především u sledování pachových stop, vyhledávání nábojnic, vyhledání věcí. Samozřejmě, že pes pátrací musí být schopen zadržet pachatele, ochránit psovoda a provést průzkum objektu s označením úkrytu osoby. (URL₈)

Psi – specialisté jsou využíváni dle potřeb a požadavků. Psi mohou nález látek označovat štěkáním. Místo nálezů pes označuje i hrabáním, nebo zalehnutím, např. u psů specializovaných na vyhledávání výbušnin, by štěkání nebo hrabání mohlo vyvolat výbuch výbušniny. (URL₈)

2.3.1 Hasičský záchranný sbor České republiky

Jedním z úkolů HZS ČR je poskytnutí účinné pomoci při mimořádných událostech, mezi které patří i mimořádné události vyžadující nalezení osob a jejich záchranu ze sutin zřícených budov. Pro nalezení osob ze sutin je možno využívat práci psovoda se svým psem. U HZS ČR nejsou organizovány speciální útvary zaměřující se pouze na kynologii. Hasičům, kteří jsou kynologové a projeví zájem o oblast záchranné kynologie, vytváří HZS jisté podmínky pro rozvoj této odbornosti. A to v podobě uzavření smlouvy o užívání služebního psa, po splnění atestačních zkoušek. Hasič (psovod) je normálně zařazen na stanici, Ředitelství, atd. Záchranná kynologie s ohledem na svou specifickou prioritně řeší v rámci IZS především využitím zdrojů jiných složek IZS, které se záchrannou kynologií aktivně zabývají, popř. využitím statutu osobní a věcné pomoci (URL₅).

2.3.2 Policie České republiky

V současné době je u PČR využíváno celkem 714 služebních psů s platnou kategorií použití. U krajských ředitelství policie a útvarů s celostátní působností je v současné době zařazeno do výkonu služby 413 psů hlídkových, výjezdových a strážních a 278 psů – specialistů. Psovodi se služebními psy jsou zařazeni na oddělení služební kynologie u všech krajských ředitelství policie, službě cizinecké policie a ochranné službě. Služební kynologie u krajských ředitelství jsou organizačně začleněna pod odbory pořádkové policie krajských ředitelství. Na oddělení služební kynologie jsou zařazeni psovodi specialisté, kteří provádějí na daném území výkon služby se služebními psy specialisty na detekci omamných a psychotropních látek, detekci výbušnin, detekci akceleračních, detekci zbraní a jejich částí, detekci lidských částí a ostatků a se specialisty na metodu pachové identifikace a od 1. ledna 2009 i psovodi skupin základních kynologických činností, kteří s pátracími psy provádějí všechny potřebné činnosti dle požadavků útvarů počínaje prací na místě trestného činu a v jeho okolí, přes vyžádání na zákroky při signálech k ochraně objektů a narušení veřejného pořádku až k plánovanému výkonu služby a k preventivní činnosti v místech možnosti páchaní trestných činů. (URL₆)

2.3.3 Armáda České republiky

Postavení armády České republiky (AČR) upravuje zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky. Ozbrojené síly se člení na Armádu ČR, Vojenskou kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž. Ozbrojené síly tvoří vojáci z povolání a vojáci základní vojenské služby. Vrchním velitelem ozbrojených sil je prezident republiky. AČR řídí ministerstvo obrany v čele s ministrem. Součástí ministerstva je Generální štáb Armády České republiky (GŠ AČR), který zabezpečuje velení armádě. Základním úkolem ozbrojených sil je připravovat se k obraně České republiky a bránit ji proti vnějšímu napadení. (URL₈)

Síly a prostředky AČR lze také využít k posílení základních složek IZS při řešení mimořádné události (MU). Armáda sice patří mezi ostatní složky IZS, ale její funkce při rozsáhlých MU a krizích je významná a nezastupitelná. (Fiala, Vilášek, 2010, str.125)

Služební psi jsou u AČR využíváni především ke strážní a hlídkové službě. V rámci AČR jsou psi připraveni ke střežení objektů, při ostraze muničních skladů, základen, k ochraně techniky vysokých hodnot a na leteckých základnách. Dále jsou psi určeni ke speciálním činnostem k vyhledávání drog, výbušnin, zbraní, k pátrání, k záchranářským pracím a k vyhledávání osob zasypaných v troskách v rámci civilní ochrany. (URL₈)

Hradní stráž

Hradní stráž je součástí ozbrojených sil České republiky. Je přímo podřízena Vojenské kanceláři prezidenta republiky. Příslušníci čtyř psovodů podporují strážní jednotky zejména v aktivní ochraně sídel prezidenta republiky. K tomuto účelu jsou využíváni jak psi hlídkoví, připravovaní pro strážní službu v těsném kontaktu se psovodem, tak psi speciální, určeni např. k vyhledávání výbušných systémů. (URL₉)

2.3.4 Celní správa České republiky

Celní správa se řídí zákonem č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky. Celní správa České republiky je soustavou celních orgánů, kterou tvoří Ministerstvo financí, Generální ředitelství cel, celní ředitelství a celní úřady. Celní správa spolupracuje při plnění svých úkolů s mezinárodními organizacemi a celními správami jiných států. Celním územím je celé území České republiky, včetně vnitrozemských vod a vzdušný

prostor nad ním. Celním pohraničním pásmem je část celního území, jehož hranice je vymezena vzdušnou čarou ve vzdálenosti 25 km od státních hranic do vnitrozemí a kruhem o poloměru 25 km okolo celních letišť. Úkoly celních orgánů plní celníci a občasnější zaměstnanci. Funkci psovoda může vykonávat pouze celník, tedy příslušník celní správy. (URL₈)

Služební psi jsou využíváni třemi způsoby:

- psi na odhalování narkotik a omamných látek,
- psi na vyhledávání předmětů možně k pašování,
- psi hlídkoví.

Psi u celní správy jsou převážně zaměřeni na vyhledávání narkotik a omamných látek. Pes nesmí přijít do přímého kontaktu s drogou. Pes pod vlivem drog by byl otupělý a pracoval by nespolehlivě. Hlavní náplní práce celních psů jsou prověrky dopravních prostředků na hraničních přechodech, a to hlavně kontrola kamionů. Dále se se psy „celníky“ můžeme setkat na letištích, kde prověřují především zavazadla, ale i osoby, letištní prostory či letadla. Psi se využívají rovněž ke kontrole mezinárodních vlaků, na nádražích a vlakových hraničních přechodech. Kontrolována jsou i plavidla převážející náklad do zahraničí po řece Labi. Psi jsou využíváni i při kontrole celních skladů a při domovních prohlídkách. (URL₈)

Hlídkových psů je z celkového počtu podstatně méně. Hlídkoví psi jsou využíváni především k zajištění pořádku. Pes je přítomen především tam, kde lze předpokládat projevy agresivity apod. Nejčastěji jsou hlídkoví psi využiti k obraně psovoda nebo dalších celníků a dále k vyhledávání osob nelegálně překračujících státní hranice, a to jak v terénu, tak i v dopravních prostředcích. (URL₈)

2.3.5 Vězeňská služba České republiky

Vězeňská služba České republiky byla zřízena zákonem č. 555/1992 Sb., o vězeňské a justiční strážce České republiky s účinností od 1. ledna 1993. Vězeňská služba zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody. Dále zajišťuje ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví, správě soudů, při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti. (URL₈)

Vězeňská služba se člení na:

- vězeňskou stráž,
- justiční stráž,
- správní službu.

Vězeňská stráž

Vězeňská stráž střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody. Střeží vazební věznice, věznice a věznice pro místní výkon trestu. Při této činnosti a v uvedených místech zajišťuje stanovený pořádek a kázeň. Dále zabezpečuje úkoly při předcházení a odhalování trestné činnosti osob ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. (URL₈)

Justiční stráž

Justiční stráž zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů a státních zastupitelství a v jiných místech činnosti soudů a ministerstva spravedlnosti a v rozsahu stanoveným zákonem zajišťuje bezpečnost výkonu pravomocí soudů a státních zastupitelství. (URL₈)

Správní služba

Správní služba rozhoduje ve správním řízení podle zvláštních právních předpisů a zabezpečuje organizační, ekonomickou, výchovnou a další odbornou činnost. Součástí správní služby je i zdravotnická služba. (URL₈)

K zajištění úkolů vězeňské služby jsou využíváni mimo jiných prostředků i služební psi. Se služebními psy se setkáváme u vězeňské stráže. Psi jsou využíváni jako všestranní a jako specialisté na vyhledávání drog. Všestranní psi jsou používáni především k zajištění eskort obviněných či odsouzených. Další náplní práce je zajištění pořádku ve věznicích, střežení vězňů při úkonech mimo střežené objekty, likvidace výtržnosti v objektech věznic. Vězeňská služba má velmi málo příležitostí upotřebit služební psy na pachové práce. Při případném útěku vězně má vězeňská stráž za povinnost učinit všechna opatření, vedoucí k zadržení uprchlého vězně. Zákon č. 555/1992, o vězeňské službě umožňuje příslušníkům vězeňské stráže provést pouze bezprostřední pronásledování, ale nikoliv pátrání po uprchlém vězni. Vězeňská služba zajistí potřebné informace a případ útěku je okamžitě nahlášen Policii ČR, která dále zajišťuje a provádí

opatření. Psi specialisté jsou využíváni ke kontrole balíků a zásilek a dále k prověřování jednotlivých cel ve věznicích. Služební psi vykonávají činnosti i u justiční strážě, která je využívá k převozu vězňů. (URL₈)

2.3.6 Horská služba ČČK

Horská služba Českého červeného kříže (HS ČČK) je předurčena především k záchraně a k poskytnutí první pomoci v horách v průběhu celého roku. Působí v Krušných horách, Jizerských horách, Krkonoších, Orlických horách, Jeseníkách, Beskydech a na Šumavě. (Fiala, Vilášek, 2010, str.131)

HS ČČK je řízena dle zákona č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání v oblasti cestovního ruchu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Hlavním cílem využití psů u horské služby je hledání osob pohřešovaných v horských oblastech. Psi jsou především specializováni na vyhledávání osob při lavinovém nebezpečí.

2.3.7 Vodní záchranná služba ČČK

Vodní záchranná služba Českého červeného kříže (VZS ČČK) je samostatné občanské sdružení, základem jehož činnosti je zejména:

- preventivní záchranná služba,
- příprava a výcvik svých členů,
- příprava dětí a mládeže,
- příprava techniky a materiálů. (Fiala, Vilášek, 2010, str.130)

V rámci IZS provádí členové VZS ČČK záchranné práce při požárech, živelních pohromách a jiných mimořádných událostech v rámci záchrannářské činnosti ve složitých podmínkách na vodní hladině

VZS ČČK využívají především psy specializované na vyhledávání mrtvol a lidských pozůstatků pod vodní hladinou. Stejně jako u HZS ČR, tak i u VZS ČČK dochází k

využití zdrojů jiných složek IZS, a to především Svazu záchranných brigád kynologů ČR, jejichž členové se touto problematikou zabývají.

2.3.8 Svaz záchranných brigád kynologů České republiky

Svaz záchranných brigád kynologů České republiky (SZBK ČR) je organizací zabývající se záchrannými pracemi pomocí psů. Jejich výcvik je veden k vyhledávání živých i mrtvých osob v nejrůznějších prostředích. SZBK ČR je od svého založení ve spolupráci se všemi složkami světa zabývajícími se záchrannou činností. (URL₄)

Historie SZBK ČR

Historicky nejstarším členským subjektem SZBK v ČR, který stojí na dlouholeté tradici československé záchranné kynologie, je Jihočeská záchranná brigáda kynologů. Její začátky jsou datovány v Českém Krumlově v rámci tehdejší 2. brigády záchranných psů ČSSR od roku 1972. Jihočeská brigáda tehdy vznikla jako druhá v republice po vzoru 1.čs. brigády záchranných psů v Příbrami. (URL₄)

Českokrumlovská brigáda záchranných psů zahájila svoji činnost při Červeném kříži již v březnu 1972 a bez ohledu na střídavé zařazení této výcvikové činnosti do struktur Červeného kříže, Svazu chovatelů, Svazarmu či Českého kynologického svazu přetrvala do dnešních dnů. Stala se tak první základnou kynologů-záchranářů v Československu. (URL₄)

Začátky záchranného výcviku se týkaly pouze rozšíření sportovní kynologie o další výcvikový směr. O jeho praktickém využití, či o mezinárodní spolupráci nikdo z tehdejších čelních představitelů neuvažoval. Ke změně došlo po listopadové revoluci v roce 1989. (URL₄)

Dne 17. února 1990 se v Praze sešla skupina zkušených psovodů zabývajících se o záchranný výcvik, aby na oficiálním ustavujícím sjezdu založili samostatnou záchrannou organizaci, Svaz česko-moravsko-slezských záchranných brigád kynologů. Řízení sjezdu se zhostil Miroslav Zábranský, který podal podrobnou zprávu o kompletní činnosti přípravného výboru, nastínil hlavní úkoly nově vznikajícího svazu a

navrhl jeho organizační výstavbu v rámci Federace branných činností a sportů včetně začlenění do záchranného systému ČSSR. (URL₄)

Tento svaz se ihned začlenil do nástupnické organizace zrušeného Svazarmu, do Sdružení technických sportů a činností. Stal se i jedním ze sedmi zakládajících členů zastřešující organizace všech českých kynologických organizací ČMKU. Svaz česko-moravsko-slezských záchranných brigád kynologů stál rovněž u zrodu Mezinárodní organizace záchranných psů (IRO), kde je stále jedním z nejaktivnějších členů. (URL₄)

Současnost SZBK ČR

SZBK ČR je členěn do regionálních brigád rozložením totožných s územním uspořádáním krajů. Tyto brigády fungují na území jednotlivých regionů zcela samostatně. Jejich činnost je zastřešována a řízena sedmičlenným prezidiem svazu a voleným sjezdem zasedajícím vždy po pěti letech. Dvakrát ročně je svoláváno plénium svazu, tvořené zástupci všech čtrnácti regionálních brigád. Toto plénium je stejně jako prezidium svazu mezi sjezdy výkonným orgánem. (URL₄)

Z momentálně nejlépe vycvičených členů svazu je sestavována a průběžně doplňována pohotovostní jednotka SZBK, která je připravena kdykoli na vyzvání se dostavit k zásahu nejen v tuzemsku, ale i v zahraničí. K organizaci této pohotovostní jednotky je pověřena záchranná brigáda Libereckého kraje. (URL₄)

Výcvik záchranných psů probíhá v pěti základních směrech. Jedná se o:

- vyhledávací práce v sutinách – pes se setkává s nepříjemnými materiály a situacemi (výšky, kanály či sklepy, schody, díry, trámy apod.), pes by neměl mít strach z překonávání těchto překážek;
- pátrání po osobách v přírodních terénech – pes překonává přírodní překážky (větve, nízký porost stromů, potoky, bahno), s pátráním v přírodních terénech často souvisí nepříznivé počasí;
- hledání osob po stopě;
- práce v lavinových polích – je náročná hlavně na fyzickou kondici psa, ale i psovoda, kterým samozřejmě nesmí vadit sníh a mráz;

- záchranné práce ve vodě, k nimž patří i hledání utonulých – je pouze pro psy, kterým nevadí jakékoliv činnosti ve vodě. Dále je také důležité, aby byl pes schopen v klidu jízdy na člunu. (URL₄)

Těžiště záchranného výcviku psů tvoří hlavně vyhledávání zavalených osob v sutinách nejrozmanitějšího druhu. Ve středoevropských podmínkách se převážně jedná o prohledávání zřícených rodinných domků po výbuchu plynu, sesutých staveb, o likvidace nejrůznějších továrních havárií apod. V zimních podmínkách jde převážně o hledání osob zapadlých ve sněhu nebo zavalených v lavině, v letním čase pak vyhledávání osob zatoulaných a ztracených v nepřístupných terénech, většinou dětí nebo starších osob. (URL₄)

Specifickou kapitolu tvoří nejmladší odvětví záchranné kynologické činnosti, kterou je pomoc tonoucím a dále vyhledávání utonulých osob pod vodní hladinou. Toto hledání probíhá za pomoci člunů, na jejichž přídi leží vedle psovoda pes, který čicháním po hladině lokalizuje místo nálezů utonulého. Vedením tohoto speciálního druhu výcviku jsou pověřeni Jihočeši, kteří na toto téma konají pravidelně výcvikové kurzy vodních prací. (URL₄)

Při pomoci v zahraničí jde pak hlavně o působení po zemětřesení většího rozsahu. Svaz při této činnosti úzce spolupracuje s Hasičským záchranným sborem, Policií ČR a všemi dalšími organizacemi podobného zaměření, jako je Horská služba, Vodní záchranná služba, Letecká záchranná služba, Adra, Český červený kříž a další. (URL₄)

3 Cíle, úkoly a metody

3.1 Cíle

Cílem bakalářské práce je popsání metod výcviku psa a tyto metody porovnat s dotazovanými psovody, kteří využívají psi ke služebním nebo záchranářským účelům.

3.2 Úkoly

Úkolem bude rešerše literatury v oblasti chování a výcviku psa a s ní související literatury, dále pak sestavení otázek pro řízený rozhovor se psovody zastupujícími jednotlivé složky IZS využívající psy.

3.3 Metody

V této práci bude využita metoda řízeného rozhovoru a jeho vyhodnocení. Dotazování budou psovodi zastupující jednotlivé složky IZS využívající psy.

Dotazník se skládá z těchto otázek:

- místo výkonu pracovní pozice,
- jméno a plemeno psa,
- rozhodující faktory ve výběru psa,
- začátek výcviku psa,
- metody výcviku psa,
- a zaměření výcviku psa.

4 Praktická část

Úkolem praktické části bude sepsání metod výcviku psa, dále pak uskutečnit řízený rozhovor s psovody a zhodnotit jejich metody výcviku s metody vypsanými. Před sepsáním metod výcviku budou pro pochopení vysvětleny principy chování psa a výběr psa pro služební nebo záchranářské práce.

4.1 Výběr štěněte

Výběr psa pro služební nebo záchranářské práce začíná už od štěněte. Volba správného štěněte je tím nejdůležitějším aspektem pořízení ochranného psa. U výběru štěněte je povinnost pečlivě posoudit vnější vzhled, povahu a vlastnosti. Už od narození lze u štěňat sledovat temperament, který je dán psychickým založením psa a projevuje se jako schopnost reagovat s určitou rychlostí a intenzitou na různé podněty z vnějšího prostředí. Obecně platí: ochranný pes je tím temperamentnější, čím živěji, aktivněji, s větším zájmem a bouřlivěji se chová vůči svému okolí. (Müller, 2009, str.65)

Dalšími faktory, jež ovlivňují výběr štěněte, jsou rodokmeny obou rodičů a kvalita odchovaných potomků. Štěně je nositelem genetické informace svých rodičů, pokud např. fena (matka štěněte) vykazuje vysokou aktivitu, poslušnost a kvalitní výkony, je velká pravděpodobnost, že tyto vlastnosti zdědí i její potomstvo. V neposlední řadě u výběru štěněte může rozhodovat prostředí, ve kterém se narodilo.

U výběru štěněte je kladen zřetel na čas, kdy ho odebíráme od matky. Štěně ihned po narození do dvaceti čtyř hodin přijme od matky mlezivo (první mateřské mléko, které obsahuje imunoglobuliny). Imunoglobuliny jsou protilátky, které chrání štěně první dny od narození před viry a bakteriemi z vnějšího prostředí. Jedná se tak o imunitní systém, poskytovaný z mateřského mléka. Tato chvíle je velmi důležitá, jelikož trávicí soustava štěněte po uplynutí čtyřadvacetihodinové lhůtě už nemusí tyto látky vstřebat. Štěně přijímá mateřské mléko a k tomu od šestého týdne dostává i pevnou stravu rozmáčenou ve vodě, či v mléce. V období osmi až deseti týdnů je štěně naučeno a připraveno přijímat pevnou stravu a tím je možno odstavit štěně od mléka a odebrat od matky.

Pokud je štěně odebráno předčasně, nedojde k úspěšnému vyvinutí imunitního a trávicího systému a později štěně trpí na různé nemoci a infekce, v takovém případě by štěně nemuselo ani přežít. Věk osmi až deseti týdnů je také vhodný kvůli socializační fázi vývoje. Štěně je v této době ještě schopno přijmout nové prostředí, v pozdějším věku už vzniká u štěněte fixace na matku a popřípadě i na sourozence.

Období, která jsou zde uvedena pro odebrání, jsou pouze orientační a nejsou zcela zásadní. Tato období se ale můžou lišit pouze v rozmezí několika dní. V úvahu je brána individualita jedince.

4.2 Výběr psa pro výcvik

K výcviku psa záchranáře není nutné výběru konkrétního plemene. Mohou to být klidně i kříženci, ale je třeba zohlednit využití psa. Pes by neměl být ani malý, ani příliš velký. Malí psi můžou mít problémy s překonáním vysokých překážek a šplháním po žebříku. Pro velké psy by náročné tréninky a práce v terénu znamenali velké zatížení na klouby. Pro služební a záchranářské práce je ideální středně velký pes, jemuž nedělá problém lézt, šplhat, či prolézat úzkými otvory.

U všech psů je důležitá sociální snášenlivost k lidem i ke psům, vysoká tolerance vůči vlivům vnějšího prostředí a rušivým podnětům a také výrazné hravé chování a velká ochota pracovat. Vhodný výběr je také podle zdravotního stavu. Nevhodnými záchranými psy pro výcvik jsou psi s potížemi kloubů, páteří, s krevním oběhem nebo s jinými zátěžovými chronickými nemocemi. (Schmidt-Rögerová, 2009, str.180)

Pokud se jedná o výběr psa, nebo feny, je vhodnější pes, u něhož se nesetkáme s problémem hárání. Hárání se vyskytuje u fen dvakrát do roka a trvá kolem dvaceti osmi dnů. Fena je v tomto období neklidná a těžko se soustředí na práci. Pravdou je, že reakce psa na hárající fenu jsou nežádoucí, ale ty jsou pouze otázkou výcviku.

4.3 Výcvik psa

Pes i po několik tisíciletí, po mnoha ohýbání a formování jeho genetického materiálu, neztratil základní instinkt po jeho předku, po vlku. Jedním takovým instinktem je život

ve smečce. Pes, který žije s člověkem, s párem dvou lidí, nebo třeba s celou rodinou, přijme tento fakt, že je součástí jedné smečky. Cvičitel se tímto stává vůdcem smečky, pes přijme svou roli a svého vůdce neboli cvičitele následuje. V opačném případě, při nedostatečném respektu cvičitele, který je pro výcvik psa důležitý, se pes ujme role vůdce smečky a tím se šance na úspěšný výcvik snižují, či úplně vymizí.

S vedením a výcvikem psa je nejlepší začít už od štěněte, protože je snadnější špatnému chování předcházet než jej napravovat. Z tohoto důvodu dnes mnoho cvičitelů začíná s výcvikem už u štěňat starých osm až deset týdnů. Štěně prochází v tomto období fází socializace. Toto období je v přírodě přirozenou etapou, během níž se štěně musí velmi rychle učit, aby přežilo. Během tohoto kritického období se proto štěně může naučit, jaké chování je přijatelné pro jeho vlastní přežití. (Millerová, 2012, str.20)

4.3.1 Učení

Učení jsou veškeré behaviorální a mentální změny, které jsou důsledkem životních zkušeností. Učení jsou změny vznikající na základě interakce s okolím. (URL₇) V procesu učení dochází k tomu, že živočich bude reagovat díky nově získané zkušenosti novým, nebo pozměněným způsobem (Mikulica, 1992).

Psi se učí stále. Výchova psa se neodehrává jen během tréninku, ale každý den, každou hodinou, každou chvíli. Zaznamenávají veškeré podněty ze svého okolí a vyvozují z nich závěry, a to po celý život. Každý zážitek v nich zanechává stopu, ať už pozitivní, nebo negativní. V případě pochybnosti se mentálně silný pes ještě posílí a nejistý pes se stane ještě nejistějším. (Schmidt-Rögerová, 2009, str.119)

Roger Abrantes uvádí v knize Řeč psů (1999) čtyři druhy učení: vtištění, habituace, klasické podmiňování a operativní podmiňování.

4.3.2 Vtištění

Vtištění je vliv prostředí na všechny živé bytosti ihned po narození a později. V tomto období se zvířatům vtiskují stimuly prostředí, které budou v pozdějším životě využívat při posuzování situací a rozhodování. U psů dochází k tomuto období v rozmezí tří až

sedmi týdnů po narození. Pokud u štěnat nedojde k vtištění člověka, nikdy nebudou považovat člověka za sociálního partnera. (Abrantes, 1999, str.207)

4.3.3 Habituační

Typ učení, který spočívá v tom, že si živočich na určitý podnět zvykne a přestává na něj reagovat, opakuje-li se podnět příliš často (Veselovský, 2005, str. 163). Většinou zahrnuje zvuky nebo akce probíhající na pozadí, jako je třeba dopravní ruch nebo zvonek. Je ale také hezkým příkladem toho, že psi, na které se neustále pokřikuje jejich jménem, ho začnou ignorovat, „přeslechnou ho“, protože po něm nenásleduje pro ně významná akce. (Schmidt-Rögerová, 2009, str.118)

4.3.4 Klasické podmiňování

Tato klasická metoda založená na podmíněných a nepodmíněných reflexech je stará více než sto let a jejím představitelem je ruský vědec – akademik I. P. Pavlov. Uvidí-li pes misku nakrmění, zvýší se jeho sekrece slin. Pokud člověk spojí dobu krmení s nějakým jiným, pro psa naprosto bezvýznamným signálem – třeba zazvoněním – vybuduje si pes podmíněný reflex a později při pouhém zazvonění, aniž by dostal krmení, začne slinit. Klasickou metodou podmiňování se učí pes sám od sebe. A to tím, že nás bedlivě pozoruje, a vytváří si tak na určité situace podmíněné reflexy. (Schlegl-Kofler, 2016, str.7)

4.3.5 Operativní podmiňování

Je to proces učení na základě účinku, kdy se pes učí spojovat svoje chování s následky tohoto chování (Schlegl-Kofler, 2016, str.7). Operativní podmiňování je založeno na operantech. Operant je to, co mění něčí chování nebo ovlivňuje prostředí (Abrantes, 1999, str.123). Od klasického podmiňování se tato teorie liší tím, že reakce vytvořené operativním podmiňováním jsou cílené a ovlivnitelné vůlí. Živočich zcela vědomě nabízí reakce, po kterých následuje odměna nebo trest. (Gerret, 2013, str.78)

Teorii rozvinul v padesátých letech minulého století behaviorista B. F. Skinner. Objevil několik principů chování, které je možno aplikovat na různé živé bytosti vybavené centrálním nervovým systémem. Zjistil přitom, že zvířata mají sklon opakovat právě

takové vzorce chování, které jsou pro ně příjemné, nebo ty, které pro ně mají nějaký přínos. (Millerová, 2012, str.24)

4.3.6 Principy operativního podmiňování

Vědec B. F. Skinner definoval čtyři následující principy, na jejichž základě se pokusil popsat chování lidí a zvířat. Skinner demonstroval, že člověk může využívat těchto jednoduchých principů k tomu, aby modifikoval zvířecí jednání. Odměny jsou pak nejspolehlivějším způsobem, jak vědomě posilovat jednání, které u zvířete přichází v úvahu. Trest toto jednání naopak oslabuje. (Millerová, 2012, str.25)

Principy operativního podmiňování:

1. Pozitivní posílení. Chování psa přináší nějaký dobrý výsledek. „Pozitivní“ znamená z hlediska behaviorizmu to, že je něco přidáno. „Posilování“ (tj. odměna) znamená, že příslušný druh chování narůstá. Např. pes sedí, dostane odměnu. Jeho sezení je dobrou vlastností a je odměněno. Výsledkem je, že pes bude stále více ochoten sedět i v budoucnu, takže tento druh chování je efektivně posilován. Psi, jejichž chování je takto pozitivně posilováno, se naučí chovat tak, aby byli člověkem odměňováni. (Millerová, 2012, str.25)
2. Pozitivní trest. Výsledkem chování psa je něco negativního. Cílem trestu je oslabit toto negativní jednání. Když na nás pes skáče, zatlačíme na jeho hrudník, silně. Pes se pak stáhne. Jeho chování – skákání na člověka – je vnímáno jako něco negativního. My k tomu něco přidáme – koleno na jeho hrudník. Výsledkem je to, že pes si příště raději rozmyslí, jestli má skákat, protože je pro něj toto chování spojeno s nepříjemným vjemem. Pozitivní trest může u mnoha psů dobře fungovat, ale psi, kteří jsou tímto způsobem pozitivně trestáni, se mohou naučit trestající osoby bát, mohou začít projevovat agresivitu, mohou se v procesu výcviku uzavřít a mají pak často strach z jakéhokoli nového chování, protože se bojí, že za něj budou potrestáni. Cvičitelé vycházející z pozitivních zásad výcviku, využívají tento princip velmi málo, pokud vůbec. (Millerová, 2012, str.26)

3. Negativní trest. Chování psa má za následek, že o něco přichází, něco je mu odňato. Trest je opět zaměřen na oslabení jeho chování. Můžeme se opět vrátit k příkladu skákání na člověka. Pokud se začne pes tímto způsobem projevoval, ustupujeme od něj. To neustále opakujeme, dokud psa neomrzí skákat. Když přestane skákat a sedne si, dáme mu nějakou odměnu. Jeho chování – vyskakování na člověka – mělo určitý následek – přestali jsme mu věnovat pozornost. Pokračujeme pak pozitivním posilování – jeho chování, projevující se sedem, je hodnoceno jako dobré a my mu opět začínáme věnovat pozornost. Cvičitelé používající pozitivní zásady výcviku využívají negativní tresty jako nenásilný prostředek demonstrace negativního následku nežádoucího chování psa. (Millerová, 2012, str.26)

4. Negativní posilování. Chování psa vede k odstranění něčeho negativního. Na základě jeho pozitivního chování je odstraněno něco negativního a tato skutečnost posiluje pozitivní chování psa. Někteří cvičitelé používají při výcviku psa například obojek, který působí psovi elektrický šok. Zavolají třeba psa, stisknou tlačítko a pes zažívá nepříjemný vjem způsobený elektrickým proudem, a to až do té chvíle, dokud se nevrátí ke cvičiteli. Když pes přijde ke cvičiteli, cvičitel pustí tlačítko aktivující elektrický šok. Chování psa v tomto případě podmiňuje negativní stimulace. Na pozitivních zásadách pracující cvičitelé mohou používat v malém množství a velmi citlivě i podobné prostředky, fungující na základě principu negativního posilování, například mírný tělesný tlak. Použití elektrických obojků ale obecně považují za nepřijatelné. (Millerová, 2012, str.26)

4.4 Metody výcviku psa

V procesu výcviku při vypracovávání jednotlivých cviků působí cvičitel na psa podmíněnými a nepodmíněnými podněty, které tvoří základ metodiky výcviku. Metoda výcviku se uskutečňuje cílevědomým působením cvičitele na psa s přihlédnutím k individuálním vlastnostem psa, stáří, typu vyšší nervové činnosti, převládající reakce a cviku, který má být u psa vypracován. (Nový, 1995, str.34)

Podněty používané při výcviku služebních psů jsou nepodmíněné a podmíněné:

- Nepodmíněné podněty jsou mechanické podněty (hlazení, stisk rukou, lehký úder, trhnutí vodítkem, působení obojku) a potraviny (různé druhy pamlsků).
- Podmíněné podněty jsou povely, posunky, jiné zvukové signály a pach při pachové práci. (Nový, 1995, str.34)

Karel Nový (2009) v knize Kynologická příručka uvádí čtyři základní metody výcviku, tj. kontrastní metoda, metoda chuťové dráždivosti, mechanická metoda a napodobovací metoda. Pat B. Millerová (2012) v knize Pozitivní metody výchovy psa popisuje další metodu výchovy psa, jež se nazývá metoda pozitivní motivace.

4.4.1 Metoda pozitivní motivace

V dnešní době je tato metoda nejrozšířenější metodou ve výcviku. Tato metoda se opírá o teorii výzkumu B. F. Skinnera o pozitivním posílení a negativním trestu. Pokud jsou techniky pozitivní motivace správně aplikovány, jsou o poznání efektivnější než techniky založené na násilí a donucování, protože nehrozí riziko narušení vztahu mezi cvičitelem a psem.

Motivace je stimulující činitel pro činnost každého živočicha nebo jedince. Díky motivaci nastane chuť, vůle či koncentrace k učení novým věcem. Motivací pro zvířata, a tím pádem i pro psy může být jídlo, voda, hračka, sex a jiné. Každý cvičitel by měl znát věci, které motivují jeho psa k učení. Pro výcvik je důležitá pozitivní motivace.

Stavebním kamenem pozitivní motivace je to, že odměňováno bude pouze žádoucí chování, nebo to chování, u kterého chceme, aby se vyskytovalo ve vyšší frekvenci, a nežádoucí chování nebude trestáno, ale ignorováno (Killion, 2012, str.58). Jde o to se naučit myslet trochu „obráceně“. Místo toho aby byl pes trestán za to, že na vodítku táhne, bude pravidelně odměňován za to, že kráčí vedle psovoda. Tím pádem se chůze vedle psovoda bude prodlužovat (Egtvedt, Koste, 2012, str.15). Touto taktikou lze získat respekt i kontrolu nad psím jednáním a nenásilně využít toho, po čem pes touží, v náš prospěch. (Klimešová, 2010, str.10)

Klikr trénink

Klikr je výcviková pomůcka založená na vytvoření a upevnění podmíněného reflexu. Je to kovová, nebo plastová cvakačka s membránou z pružné oceli, která po stisknutí vydá cvakavý zvuk. (Žertová, 2007, str. 58) Provádět výcvik pomocí klikru znamená učit psa prostřednictvím pozitivní motivace, bez trestání. Pes se velmi rychle naučí, že po klapnutí klikru následuje vždy odměna. Pes bude instinktivně velice rychle dávat pozor, které jeho akce způsobují kliknutí a tím odměnu činí dostupnější. (Hebel, 2011, str.22)

Klikr se původně používal při výcviku delfínů. Mezi cvičiteli se metoda stala populární až v posledním desetiletí, především díky americké trenérce delfínů Karen Pryor. V současnosti pracuje touto metodou po celém světě zhruba 70% cvičitelů zvířat. (Egtvedt, Koste, 2012, str.13)

Základní princip výcviku s klikrem tedy zní: kliknout přesně ve chvíli, kdy pes dělá to, co si přejeme, například když se posadí. Odměnu ve formě pamlsku dostane okamžitě poté. Proč nemůžeme tedy dát psovi rovnou pamlsku bez kliknutí? Velkou výhodou kliknutí je, že je časově mnohem přesnější: říkáme jím svému psovi „ano“ přesně ve chvíli, kdy provedl požadované chování, a nikoliv až o několik vteřin později. Pak už totiž pes možná nebude vůbec vědět, za co ho odměňujeme. Výcvik pomocí klikru je precizní a my můžeme psa takto odměnit přesně včas i tehdy, když nestojíme přímo vedle něho. Pes ví, za co byl odměněn, a toto chování si zapamatuje. (Hebel, 2011, str.22)

4.4.2 Kontrastní metoda

Podstata této metody je ve spojení mechanického a povzbudivého působení na psa. Mechanickým nepodmíněným podnětem nutíme psa k určitému výkonu a povzbudivým nepodmíněným podnětem cvik upevňujeme. Je to metoda spojení donucení (běžnými mechanickými nepodmíněnými podněty) a odměny (pamlsek, pohlazení). (Nový, 1995)

Příklad aplikace kontrastní metody při výcviku psa – sednutí na povel u nohy cvičitele:

- Nejprve dáme povel: „Sedni!“, vzápětí v rozmezí jedné až dvou vteřin následuje mechanický nepodmíněný podnět (přítlačení rukou na záď psa a trhnutí vodítkem pravou rukou směrem nahoru).

- Tím psa přinutíme sednout, a jakmile se pes posadí, dáme mu pamlssek, pohladíme jej a podmíněným podnětem „hodný“ jej pochválíme. (Nový, 1995, str.34)

Přednosti v této metodě při výcviku psa spočívají v rychlém a trvalém utvrzení podmíněných reflexů (cviků) na určitý povel. Pes je zainteresován na splnění úkolu pokrmovým podnětem, proto ochotně a dostatečně rychle plní stanovené úkoly. Výcvik touto metodou uchovává a posiluje kontakt mezi psem a cvičitelem. (Nový, 1995, str.34)

Příklad nesprávného použití této metody: Po povelu „sedni“ ruka cvičitele tlačí na hřbet psa, nikoliv na jeho záď. Dalším příkladem špatně použité metody může být nedodržení časového rozmezí mezi podmíněným podnětem (povel) a mechanickým nepodmíněným podnětem (trhnutí vodítka, přitlačení záďě). (Nový, 1995, str.35)

4.4.3 Metoda chuťově-dráždivá

Tato metoda se používá nejen u psů s převládající pokrmovou reakcí, ale s úspěchem u všech štěňat a mladých psů slabšího typu. Podstata této metody tkví v tom, že podnětem povzbuzujícím psa ke splnění požadovaného cviku je potravinový nepodmíněný podnět. Pamlsek se používá k upevnění podmíněného podnětu. (Nový, 1995, str.34)

Příklad aplikace chuťové dráždivé metody při výcviku sledování stopy:

- Pomocník (při pokládání stopy) pokládá na zanechanou pachovou stopu kousky masa nebo pamlsku, který má pes rád.
- Psovod dává povel „Stopa!“ a vede psa ke stopě, na které nalézá položené maso, čímž dochází ke spojení povel – pach – pamlsek. (Nový, 1995, str.34)

Chuťově dráždivou metodou mohou být vypracovány a upevněny mnohé výkony psa, zejména cviky poslušnosti, překonávání překážek, ale i speciální cviky, jako jsou stopování, vyhledávání pomocníka apod. (Nový, 1995, str. 35)

Tato metoda má řadu výhod, které se projevují zejména zájmem psa na splnění úkolů, rychlým vytvořením podmíněných reflexů při použití pokrmového vyvolání a upevnění.

Přes tyto klady se ale můžeme při výcviku a praktickém použití psů setkat i s nedostatky, a to u psů vycvičených pouze touto metodou, které se projeví v době sytosti psa, při které se snižuje zájem o pokrm a tím i spolehlivost psa. (Nový, 1995, str.35)

4.4.4 Mechanická metoda

Výcvik psa prováděný touto metodou spočívá v tom, že k upevnění podmíněných podnětu používáme pouze nepodmíněných mechanických podnětů. Používáme určitého násilí k donucení psa, aby provedl požadovaný úkon. (Nový, 1995, str.35)

Této metody používáme zejména u těchto cviků: přerušení nežádoucí činnosti psa či rozvíjení zloby. Mechanická metoda s sebou nese řadu nevýhod. Její časté používání u některých psů vyvolává stísněný, útlumový stav s projevem nedůvěry ke cvičiteli. U psů s pasivně obranou reakcí, nebo se slabší aktivně obrannou reakcí se projevuje bázlivost a strach. Naproti tomu u psů s výraznou aktivně obrannou reakcí dochází k napadání psovoda a pes se těžko podřizuje. (Nový, 1995, str.35)

Pokud je výchova poslušnosti psovi vštěpována už od štěněte, pak dochází k používání této metody velmi zřídka. Psa, jehož výchova byla takto zanedbána, je velmi nevhodné používat jako služebního psa, který přichází do kontaktu s cizím prostředím.

4.4.5 Napodobovací metoda

Podstata této metody je v tom, že pes jako pozorovatel se učí napodobovat určitý cvik od jiných psů, kteří již mají cvik plně zvládnutý a ochotně jej plní. Tím dodávají odvalu psu, který se má cvik učít. (Nový, 1995, str.35)

Tato metoda se používá ve skupině psů k nácvičení štěkání, rozvíjení zloby a odvahy, překonávání některých překážek apod. S úspěchem se používá při výchově štěnat, ale i mladých psů. (Nový, 1995, str.35)

4.5 Využití psů v rámci IZS

Další úsek praktické části je věnován řízeným rozhovorům se psovody z jednotlivých složek IZS. Rozhovor byl uskutečněn s psovodem Policie ČR, s členem ZBK Praha, s psovodem Horské služby ČČK, s členem ZBK Královohradeckého kraje a s psovodem Celní správy ČR.

4.5.1 Psovod Policie ČR

19. listopad 2017, Tábor

Psovod je členem Policie ČR v Táboře. Na stanici mají celkem pět služebních psů a čtyři psovody. Mezi typická plemena psů na stanici patří Německý ovčák, Belgický ovčák a doberman.

Jako psovod pracuje už 14 let, ale psům se věnuje už od mládí. Nyní vlastní dva německé ovčáky. Yena, kterému je pět let, a jednoletý štěně Atreje. Psovod odebírá psy z chovné stanice a při výběru štěněte hledí na jejich rodokmen. Pro výcvik upřednostňuje psa před fenou. S výcvikem začíná po 8. týdnu stáří psa.

Při výcviku kombinuje metody kontrastní a pozitivní motivace, ve které postupně přechází z odměny pamlsku na hračku. Výcvik zahajuje socializací psa, poté přidává jednoduché cviky (sednout, lehnout, zůstat na místě,...), na konec nechává obranné a pachové práce. Do dvou let se snaží naučit psa všechny základní cviky, které později rozvíjí ve složitějších podmínkách – např.: perfektně naučí psa vyhledávat různé věci (pamlsek, osoby, věci,...) na „cvičáku“ a poté přesune výcvik do terénu (lesy, budovy,...).

Výcvik směřuje tak, aby jeho psi patřili do kategorie „psi všestranní“. Při tréninku obranných prací využívá pomocníka, který je oblečen do speciálního obleku zvaného ring. Tento oblek slouží pro to, aby si pes nacvičil zakousnutí pachatele do různých částí těla. Své psy specializuje také na vyhledávání akceleračních prostředků po požárech.

4.5.2 Psovod ZBK Praha

26. ledna 2018, Praha

Psovod je vedoucím členem ZBK Praha. Jelikož členství v brigádě je čistě dobrovolné, nebere svoji činnost jako práci, ale jako koníček. K brigádě se připojil před dvanácti lety díky svému psovi, který byl velmi temperamentní a pracovitý a psovod pro něj hledal uplatnění.

Nyní pracuje se dvěma psy. První se jmenuje Caliméro a druhý nese jméno Garp, oba psi jsou špringlšpanělské rasy. Při výběru štěněte, které odebírá kolem desátého týdne, hledí na stav matky. Už teď ví, od které feny si vezme další štěně. Tuto fenu popsal jako aktivní, hravou, s velkým zájmem o učení se novým dovednostem.

Ihned po odebrání začíná s výcvikem, který je zaměřen na vyhledávání. Psa učí vyhledávání různých předmětů, ale hlavním cílem je naučit psa vyhledávat osoby v sutinách a přírodních terénech. Pro výcvik volí jediné metodu pozitivní motivace.

Psovod popsal úzkou spolupráci s hasičským záchranným sborem v Příbrami. Se sborem jsou propojeni pomocí systému „fireport“, ve kterém jsou zadána všechna telefonní čísla lidí, kteří jsou schopní zásahu. Velitel zásahu zašle zprávu, že se chystá akce. Během dvou minut přijde telefonický vzkaz členům svazu, který velitel zásahu nahrál jako zprávu na záznamník. Po přijetí zprávy člen svazu odpoví ano či ne, jestli se dostaví na místo zásahu. Pokud odpoví ano, velitel ví, že psovod se svým psem dorazí a zasílá další informace (místo, čas srazu,...). Výhodou je včasné a rychlé spojení s velitelem a tím pádem má psovod čas se připravit a dorazit na místo zásahu.

4.5.3 Psovod HS ČČK

10. únor 2018, Špindlerův Mlýn

Psovod pracuje pro HS ČČK od roku 2008. Je vedoucí kynologické brigády v Krkonoších.

Psům se už věnoval před nástupem do služby. V současnosti vlastní německého ovčáka jménem Class. Do roku 2015 měl fenu Báru, která byla rasy Cesapeake bay retrívr.

S výcvikem začíná po osmém týdnu narození štěněte. Nového psa vybírá podle povahových vlastností a zdravotního stavu štěněte, ale i rodičů. Při výcviku volí metodu pozitivní motivace. Nejdříve používá pamlsky, které postupně obměňuje za hračku.

Výcvik je veden pro vyhledávání osob v lavinách a v plochách.

4.5.4 Psovod ZBK Královohradeckého kraje

3. březen 2018, Praha

Psovod působí jako dobrovolník v ZBK Královohradeckého kraje, ale také ve sboru dobrovolných hasičů Liteň.

Psovod vybírá psa na výcvik velmi důkladně. Při volbě se rozhoduje dlouhodobým sledováním vrhu a chce mít možnost vidět všechny štěňata. Dále hledí na stav obou rodičů a také hodnotí stav chovatelské stanice, odkud psa odebírá. Pro výcvik upřednostňuje feny, ale jenom proto, aby měl přehled o dalším vrhu, ze kterého bude odebírat další štěně.

S výcvikem začíná, jakmile pes začne chodit a vidět, nebo po převzetí z chovatelské stanice. V době rozhovoru měl pro výcvik fenu Ginu. Gina je chesapeake bay retriever a je specializována na vyhledávání osob.

Metodou výcviku je pozitivní motivace. Výcvik začíná socializací psa s prostředím a vytvoření dobrého vztahu k lidem. Důkladně trénuje značení, které cvičí společně s technikou vyhledávání. Psovod tvrdí, že většinu práce odvede figurant. Psovod je pouze osoba, která vypouští a přivolává štěně.

4.5.5 Psovod Celní správy ČR

22. březen 2018, Praha

Psovod Celní správy ČR působí na Letišti Václava Havla v Praze. Při nástupu do služby vlastnil psovod psa Maxe, kterého využívá jako pomocníka ke své práci. Max je čtyři roky starý dlouhosrstý německý ovčák.

Při výběru Maxe hleděl na jeho zdravotní stav, zdravotní stav rodičů a na psovu motivaci na pamlssek či hračku. Maxe odebral v 9. týdnu od jeho narození a ihned začal s výcvikem. Po socializační přípravě následoval trénink na vyhledávání předmětů. Max je specializován především na vyhledávání tabáku a vyhledávání omamných a psychotropních látek. Psovod preferuje pasivní značení, kde pes nalezený předmět zasedne nebo zalehne. Při nálezů pes neštěká a zůstává na místě. Metodou výcviku je pozitivní motivace z pamlsku na oblíbenou hračku. Psovod při výcviku využívá pomůcku klikr.

Na závěr rozhovoru jsem byl psovodem informován, že u psů se nacvičuje i odmítání nalezené potravy, čímž se připravují k práci ve ztížených podmínkách, například při prohledávání kamionu plného masa či uzenin.

5 Výsledky

Odpovědi byli získány pomocí řízeného rozhovoru s psovody zastupujícími jednotlivé složky IZS. Ve výsledcích jsou odpovědi postupně shrnuty a vyhodnoceny.

Klíčovým faktorem při výběru služebního psa je posouzení zdravotního stavu štěněte, ale i stavu jeho rodičů. Dalšími faktory při volbě mohou být povahové vlastnosti štěněte a rodičů, temperament, stav prostředí, ve kterém se narodili, nebo také rodokmen.

Výcvik je zahájen hned po převzetí do vlastnictví psovoda. Tato doba se pohybuje v rozmezí 8. až 10. týdne od narození štěněte. Toto období se shoduje s poznatky z literatury v oblasti chování a výcviku psa a s ní související literatury. Prvním krokem výcviku je socializace psa v novém prostředí a vytvoření kladného vztahu k lidem. Poté se trénují základní prvky poslušnosti. Po zvládnutí těchto kroků je zahájen speciální výcvik k příslušnému upotřebení psa.

Nejčastějším používaným plemenem je německý ovčák. Toto plemeno využívá psovod Policie ČR a psovod Celní správy ČR. U německého ovčáka se využívá kombinace výborné obranné schopnosti a vysoce vyvinutý čich. Dále je pak plemeno Chesapeake Bay retrívr, které je typické svým loveckým pudem a sklonem k pronásledování. Takové schopnosti jsou ideální pro výcvik psovoda HS ČČK a psovoda SZBK Hradec Králové.

Pozitivní motivace je primární výcvikovou metodou všech dotazovaných psovodů. U psovoda Policie ČR je společně s pozitivní motivací použita výcviková metoda kontrastní. Psovod Celní správy ČR využívá pomůcku klikr, která je spjata s metodou pozitivní motivace. Negativní posilování (averzivní metoda) se nevyskytuje ani u jednoho výcviku. Nejčastějšími pozitivními posilovači jsou pamlsky (sušené maso, piškoty a granule), hračky (míčky a přetahovadla) a hry s psovodem.

6 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo popsání metod výcviku psa a tyto metody porovnat s dotazovanými psovody, kteří využívají psy ke služebním nebo záchranářským účelům. K porovnání byl sestaven seznam otázek, který byl předložen při řízeném rozhovoru dotazovaným psovodům.

Teoretická část je zaměřena na obecný popis IZS a jeho strukturu. V podkapitolách je objasněno působení a funkce jednotlivých základních složek. Ostatní složky jsou pouze vyjmenovány. Ve druhé třetině teoretické části je představena historie použití služebních a záchranářských psů a současný význam kynologie. V poslední kapitole teoretické části jsou vypsány složky IZS, které uplatňují ke své činnosti psy. U každé složky je vysvětleno, k čemu je pes využíván.

Praktická část zkoumá metody výcviku psa, které lze využít ke služebním a záchranářským účelům. Proto, aby byl výcvik správně aplikován, je důležité pochopení chování psa. Chování psa se odvíjí od jeho povahových vlastností, temperamentu a dědičných předpokladů. I tato problematika je řešena v praktické části. V poslední kapitole praktické části jsou podrobně sepsány řízené rozhovory s jednotlivými psovody složek IZS. Všechny rozhovory jsou vyhodnoceny ve výsledkové části.

V bakalářské práci jsou popsány výcvikové metody kontrastní, chuťově-dráždivá, mechanická, napodobovací a metoda pozitivní motivace. Dle názorů psovodů je pozitivní motivace nejvyužívanější výcvikovou metodou psů. Tato metoda je postavena na základě teorie výzkumu B. F. Skinnera o pozitivním posílení a negativním trestu. Pro psa je motivace stimulující činitel. Psovod při použití vhodné motivace může dosáhnout efektivnějších výsledků než u ostatních výcvikových metod. Pes, který prošel výchovou prostřednictvím pozitivní motivace, dokáže mít své chování plně pod kontrolou i v případě výskytu rušivých elementů.

7 Seznam zdrojů

7.1 Literatura:

ABRANTES, R. *Řeč psů*. České Budějovice: Dona, 1999. 230 s. ISBN 80-86136-56-6.

EGVEDT, M.; KOSTE, C. *Klikrtrenink*. Praha: Plot, 2012, 217 s. ISBN 978-80-7428-091-7

FIALA, M.; VILÁŠEK, J. *Vybrané kapitoly z ochrany obyvatelstva*. Praha: Karolinum, 2010. 208 s. ISBN 978-80-246-1856-2

HARTL, K. *Člověk a pes*. Praha: Naše vojsko, 1986. 96 s. ISBN 28-037-86.

KLIMEŠOVÁ, M. *Čtyřnohý kamarád aneb pozitivní motivace v praxi*. Blansko: Replocentrum, 2010, 84 s. ISBN 978-809254-7874-5

MIKULICA, V. *Poznej svého psa*. Litvínov: Dialog, 1992. 305 s. ISBN 80-85194-26-0

MILLEROVÁ, P. *Pozitivní metody výchovy psa*. Praha: Plot, 2012, 309 s. ISBN 978-80-7428-090-0.

MÜLLER, M. *Výcvik ochranného psa: chov, výcvik, zkoušky a hodnocení*. Praha: Brázda, 2009. 230 s. ISBN 978-80-209-0368-6.

NOVÝ, K. *Kynologická příručka, Naše vojsko*. Praha: Naše vojsko, 1995. 160 s. ISBN 80-206-0503-7

RULC, J. *Dějiny služební kynologie: historický vývoj a vznik četnické a policejní kynologie, jakož i kynologie ostatních ozbrojených sborů na území našeho státu*. Praha: CanisTR, 2010. 416 s. ISBN 978-80-904210-3-5.

SCHLEGEL-KOFLER, K. *Výchova psa*. Praha: Vašut, 2016, 64 s. ISBN 978-80-7541-018-4

SCHMIDT-RÖGER, H. *Abeceda péče o psa: bohatství rad a nápadů*. Praha: Knižní klub, 2009. 272 s. ISBN 978-80-242-2478-7.

ŠEBKOVÁ, N. *Kynologie*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2008. 111 s. ISBN 978-80-213-1844-1.

VESELOVSKÝ, Z. *Etologie*. Praha: Academia, 2005, 407 s. ISBN 80-200-1331-8

VILÁŠEK, J.; FIALA, M.; VONDRÁŠEK, D. *Integrovaný záchranný systém ČR na počátku 21. století*. Praha: Karolinum, 2014. 189 s. ISBN 978-80-246-2477-8

7.2 Právní předpisy:

Zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 126/1992 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o Československém červeném kříži

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční stráží České republiky

Zákon č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání v oblasti cestovního ruchu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému

Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě

Zákon č. 17/2012 Sb. o Celní správě České republiky

Zákon č. 320/2015 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů (zákon o hasičském záchranném sboru)

7.3 Elektronické zdroje:

URL₁: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Kynologie> [cit. 2017-11-12].

URL₂: <http://www.fci.be/en/Presentation-of-our-organisation-4.html> [cit. 2017-12-05].

URL₃: <http://www.kynologie.org/informace/potrebuju-informace/> [cit. 2017-12-16].

URL₄: http://www.zachranari.cz/predstaveni-szvk-cr_52.html [cit. 2017-12-26].

URL₅: <http://www.hzscr.cz/clanek/kynologie-v-integrovanem-zachrannem-systemu-65558.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d> [cit. 2018-01-05].

URL₆: <http://www.policie.cz/clanek/odbor-sluzebni-kynologie-a-hipologie-904727.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d> [cit. 2018-02-12].

URL₇ <http://www.studium-psychologie.cz/obecna-psychologie/7-uceni.html> [cit. 2018-01-13].

URL₈ <http://www.cz-pes.cz/literatura-sl-kynologie-2.php#2.1.4> [cit. 2018-03-08].

URL₉: <http://www.hrad.army.cz/o-nas> [cit. 2018-03-08].

URL₁₀: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2015-320> [cit. 2018-03-18].

8 Přílohy

Příloha č. 1:

Otázky k řízenému rozhovoru:

- místo pracovní pozice,
- jméno a plemeno psa,
- rozhodující faktory ve výběru psa,
- začátek výcviku psa,
- metody výcviku psa,
- a zaměření výcviku psa.

Příloha č. 2:

Seznam tabulek:

Tabulka 1 - Výstavní řád FCI - Rozdělení plemen psů.....16